

פוטנציאל שיתופי הפעולה בין ישראל למרוקו בהינתן הסכם מדיני - מיפוי ראשוני

המסר המרכזי:

בין ישראל למרוקו התקיימו לאורך השנים יחסים כלכליים וביטחוניים מוגבלים, שנמשכו חרף ניתוק היחסים הרשמיים בין המדינות בעקבות האינתיפאדה השנייה. מרוקו היא מהמדינות המשפיעות ביותר מבחינה מדינית וכלכלית באפריקה, וכינון יחסים רשמיים עמה עשוי להקרין לחיוב על נכונות של מדינות אחרות במרחב זה לפתח את יחסיהן עם ישראל. הסכם מדיני רשמי בין ישראל למרוקו יאפשר העמקה של תשתית היחסים הכלכליים, בדגש על תחומי האנרגיה (גז ואנרגיה מתחדשת), חקלאות, השקיה ומזון, סחר ותיירות.

1. **בין ישראל למרוקו התקיימו לאורך השנים יחסים גלויים וחשאיים, כולל קשרים בין ארגוני מודיעין ואף ביקורים של בכירים ישראלים במרוקו בטרם כוננו יחסים רשמיים בין המדינות¹. המלך חסן השני (אביו של מלך מרוקו הנוכחי מחמד השישי) תיווך בהסכם השלום בין ישראל למצרים ובמו"מ בין ישראל לפלסטינים בשנות ה-90.**
2. **בעקבות הסכם אוסלו כוננו ב-1995 יחסים דיפלומטיים שכללו נציגות ישראלית במרוקו ומשורר קישור של מרוקו בישראל ובין המדינות והתקיים סחר גלוי בהיקף של מאות מיליוני דולרים². על רקע אירועי האינתיפאדה השנייה, מרוקו ניתקה באוקטובר 2000 את היחסים עם ישראל³. למרות ניתוק היחסים, סחר בין המדינות מתקיים בהיקף מוגבל⁴. בנוסף, מתקיים ייצוא ביטחוניי ישראל למרוקו⁵**

¹ ביולי 1986 ביקר במרוקו ראש הממשלה שמעון פרס כאורחו של המלך חסן השני

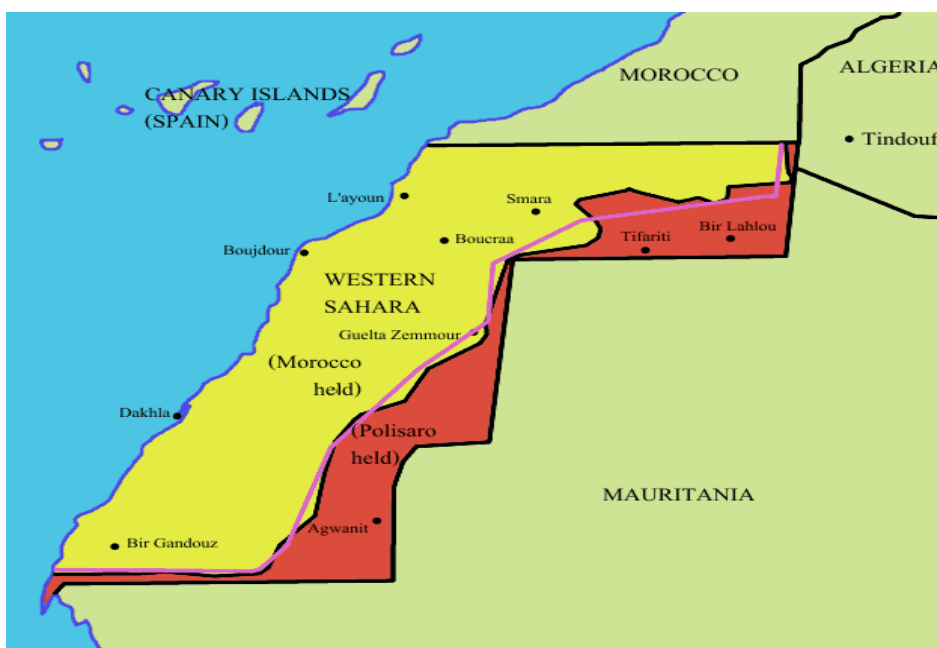
² מכון הייצוא הישראלי העריך ב-1994 את היקף הייצוא של ישראל למרוקו ב-220 מיליון דולר

³ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-203050,00.html>

⁴ בשנת 2018 ישראל ייבאה סחורות ממרוקו בהיקף של כ-68 מיליון דולר וייצאה למרוקו בהיקף של כ-5 מיליארד דולר https://www.export.gov.il/api//Media/Default/Files/Economy/Snapshots_2019/Morocco.pdf מוערך כי חברות ישראליות מייצאות מוצרים למרוקו גם דרך מדינות צד-שלישי, ללא תווית המעידה על ייצור בישראל

⁵ באפריל 2020 פורסם כי מרוקו רכשה מישראל מל"טים מסוג "הרון" בעסקה בשווי של כ-50 מיליון דולר

- ובשנים האחרונות התגברה מחדש תנועת התיירות הישראלית למרוקו. ברקע, נראה כי מתקיימים גם ערוצי שיח מדיני⁶. אף על פי כן, מרוקו הכחישה בשבועות האחרונים כי פניה לנורמליזציה עם ישראל⁷.
3. מרוקו שולטת בפועל על מרבית שטח סהרה המערבית, טריטוריה במחלוקת שאינה תחת ריבונותה הרשמית⁸. מרוקו סיפחה את השטח בשנת 1979 ותובעת מהקהילה הבינלאומית הכרה בריבונותה על כל השטח, לאחר שהתעלמה מהכרזת העצמאות של חזית פוליסארו, התנועה לשחרור לאומי של חבל סהרה המערבית. הכרה אמריקנית בסיפוח הסהרה המערבית עשויה להיחשב על ידי מרוקו כתמורה לחתימה על הסכם שלום.
4. מבחינה כלכלית, האחיזה של מרוקו בסהרה נותנת בידה שליטה על כשני שלישי מעתודות הפוספטים בעולם - מקור ההכנסה העיקרי של מרוקו, הנחשבת ליצואנית השלישית בגודלה בעולם של פוספטים אחרי סין וארה"ב.

האחיזה של מרוקו בשטחי סהרה המערבית (מקור: ויקיפדיה)

⁶ בפברואר 2019 פורסם כי ראה"מ נתניהו נפגש בחשאי עם שר החוץ המרוקאי בשולי עצרת האו"ם

⁷ ראש ממשלת מרוקו טען (24 באוגוסט) כי מרוקו מסרבת לכל נורמליזציה עם ישראל מכיוון שהדבר יעודד אותה להמשיך לפגוע בזכויות העם הפלסטיני. גורם בכיר במרוקו הכחיש בימים האחרונים דיווחים על כוונה לאפשר טיסות ישירות בין ישראל למרוקו.

⁸ ספרד ויתרה על שליטתה בסהרה בשנת 1975 לטובת מרוקו ומאוריטניה. בעקבות זאת פרצה מלחמת גרילה מול כוחות מקומיים. מאוריטניה ויתרה על תביעתה על חלקה ב-1979 ומלחמת האזרחים בין מרוקו לקבוצות המקומיות נמשכה עד הפסקת האש ב-1991.

5. מרוקו (כ-36.5 מיליון תושבים) היא מהמדינות המשפיעות ביותר באפריקה ובעולם הערבי ומהכלכלות החזקות ביבשת, ולפיכך כיוון יחסים רשמיים בינה לבין ישראל עשוי להשפיע על נכונות של מדינות אחרות במרחב זה לפתח/לחדש את היחסים שלהן עם ישראל.

6. כלכלת מרוקו היא כלכלה ליברלית שאדניה העיקריים הם, כאמור, תעשיית הפוספט ותוצריו, חקלאות, טקסטיל, עיבוד ביניים של חומרי גלם לייצוא, תיירות וייצוא של כוח עבודה. יעדי הייצוא העיקריים של מרוקו הם ספרד וצרפת ומדינות אחרות באירופה וביבשת אמריקה, וגם מרבית הייבוא למדינה הוא מאירופה. אתגריה הכלכליים העיקריים של מרוקו הם גיוון התעשייה (מחיר הפוספטים הנמוך פוגע בה), השגת צמיחה יציבה ופחות תנודתית, פיצוי על מחסור חמור במקורות אנרגיה פוסילית.

7. מבחינה פוליטית, מרוקו היא מונרכיה-חוקתית. מלך מרוקו אחראי על הממשלה והצבא ומחזיק בידו סמכויות ביצועיות לא מוגבלות וכן סמכויות חקיקתיות נרחבות באמצעות צווים בנושאי מדיניות חוץ וביטחון ודת. במקביל, פועל פרלמנט המורכב מבית עליון ובית תחתון, אך סמכויותיו מוגבלות למדי (אף שהורחבו מעט באופן סמלי בעקבות הפגנות 2011).

8. להלן מיפוי ראשוני ובסיסי של תחומים מרכזיים בהם קיים פוטנציאל לשת"פ בין ישראל למרוקו בהינתן הרחבה של מסגרת היחסים והנורמליזציה בין המדינות:

א. **אנרגיה** - החולשה המרכזית של מרוקו בתחום משאבי הטבע היא המחסור במקורות אנרגיה משלה. מרוקו אינה משופעת בנפט ועתודות הגז הטבעי של המדינה נוצלו כמעט לגמרי. בתחילת העשור מרוקו נסמכה כמעט לחלוטין על ייבוא אנרגיה (כ-90% אנרגיה מיובאת בשנת 2013). עם זאת, בעשור החולף מרוקו הציגה חזון למעבר לאנרגיות מתחדשות, תוך משיכת השקעות חיצוניות על ידי שינויי חקיקה ורגולציה. נכון לתחילת 2019, מרוקו סיפקה לטענתה כ-35% מצרכי החשמל שלה ממקורות אנרגיה מתחדשים (היעד הוא 52% עד 2030).⁹

ב. **חקלאות והשקיה** - כלכלת מרוקו התבססה מסורתית על חקלאות, וגם כיום החקלאות מחזיקה כ-40% מכוח העבודה במרוקו ואחראית לחלק מרכזי בייצוא של מרוקו (ירקות, פירות, דגים). מרוקו ביצעה בעשור הקודם בסיוע של ארגון המזון והחקלאות של האו"ם מעבר משיטות השקיה מסורתיות לשיטות מתקדמות, יעילות וחסכוניות יותר במים, כולל השקיה בטפטוף.

ג. **סחר חליפין** - עיקר הייבוא של מרוקו כיום הוא של ציוד תעשייתי, מוצרי מזון טריים ומעובדים ותוצרי אנרגיה. האיחוד האירופי הוא שותף הסחר העיקרי של מרוקו, לצד הסכם סחר חופשי עם ארה"ב. הסכמי סחר רשמיים בין ישראל למרוקו צפויים להרחיב את היקף סחר של תוצרת

⁹ <https://www.morocoworldnews.com/2019/01/262953/morocco-electricity-renewable-sources/>

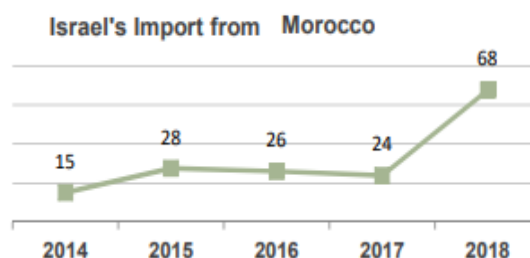
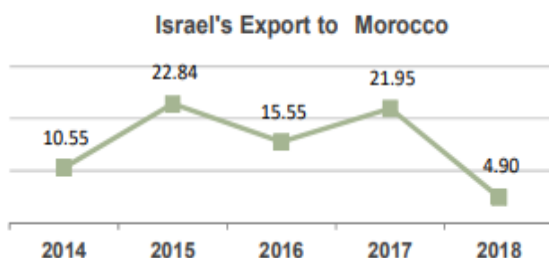
חקלאית, מוצרי מזון מעובדים, ביגוד וטקסטיל וכן ברזל ופלדה (בתחום זה התעשייה של מרוקו מייצרת כיום בעיקר לשוק המקומי) וכן סחר בשירותים.

ד. **תיירות** - כאמור, כבר כיום קיימת תיירות ענפה של ישראלים למרוקו. יחסים רשמיים בין המדינות יפתחו פתח לתיירות מרוקאית לישראל, בדגש על תיירות דת למקומות הקדושים לאסלאם.

מרוקו - יחסי הסחר עם ישראל (המקור: תיק מרוקו באתר מכון הייצוא)

Israel's Goods Trade Relations with Morocco **

	M\$	% Change
Export	5	-78%
Import	68	183%
Total trade (export + import)	73	
Trade Balance (export - import)	-63	

The Main Sectors of Goods Trade between Israel and Morocco **

Sector	Export			Sector	Import		
	M\$	% Share	% Change		M\$	% Share	% Change
Plastics	1.5	31%	170%	Vehicles	7.2	30%	-32%
Machinery, Electrical equipment	1.4	28%	50%	Apparel And Accessorie	3.6	15%	51%
Iron & Steel	0.8	17%	0%	Apparel And Accessorie	3.6	15%	-14%
Inorganic Chemicals	0.4	8%	-99%	Olives	3.1	13%	-2%
Vehicles	0.3	7%	0%	Prepared Or Preserved	2.5	10%	64%